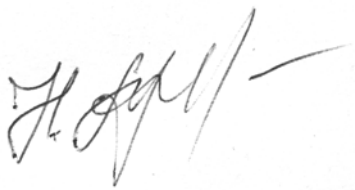

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

АЛЕКСЄЄВА НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

УДК 336.027:336.144.38:330.163(4:477)(043.3)

**ФІНАНСУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ:
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Федосов Віктор Михайлович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри фінансів.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Онишко Світлана Василівна,
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь,
завідувач кафедри фінансових ринків;

кандидат економічних наук, професор
Наконечна Юлія Леонідівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри фінансів.

Захист відбудеться «16» березня 2017 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03057, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «15» лютого 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. М. Опарін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Потреби є вихідною домінантою існування людини, окремих громад і суспільства в цілому, їх руху та розвитку. Усталена соціальна організація, колективне співіснування сприяють формуванню на тлі індивідуальних суспільних потреб. Рівень задоволення останніх безпосередньо впливає на якість життя, благополуччя, добробут населення та соціальний прогрес суспільства загалом. У цьому контексті дуже важливо визначити коло суспільних потреб і пріоритетність їх фінансування. Проте в умовах українських реалій зробити це дуже важко, оскільки відсутнє їх законодавче трактування, відповідні критерії віднесення до них. Окрім того, унеможлиблюється оцінка достатності фінансування суспільних потреб, тому що не розроблено підходів до визначення рівня їх задоволення та відповідних показників якості даного процесу. Це не дає змоги органам влади та управління брати на себе чіткі зобов'язання і нести відповідальність за їх невиконання. Така ситуація ставить під загрозу успішність функціонування держави та виконання нею її суспільного призначення.

Наріжний камінь цієї проблематики приховано в існуючому дисонансі між суб'єктивним сприйняттям добробуту і якості життя населенням та показниками рівня задоволення суспільних потреб, які оприлюднюються державою. Публічно декларуються макропоказники – обсяг ВВП, державного боргу, бюджетного дефіциту, зростання/зменшення доходів і видатків бюджету, рівень зайнятості та ін., які по суті не відображають якості фінансування суспільних потреб. До того ж зміщення акцентів, зосередження уваги на «маргінальних» та «проміжних» показниках, другорядних суспільних потребах негативно впливають на добробут суспільства в цілому і кожного з його членів зокрема. Набір таких показників та розстановка пріоритетності у фінансуванні суспільних потреб уже настільки укорінилися у свідомості громадян, що вони навіть не піддають їх сумніву. І нарешті, за умов відсутності прозорості та транспарентності фінансової сфери забезпечення високого рівня задоволення суспільних потреб перестає бути дороговказом для державних рішень, які далеко не завжди відповідають суспільним інтересам. Майже постійна внутрішня соціально-економічна, фінансово-банківська, монетарна й політична нестабільність, загрозливі зовнішні виклики неминуче продукують низьку якість наданих суспільних благ і, як наслідок, незадоволеність суспільства. За таких умов основою державної економічної політики має стати визначення значимості тих чи інших суспільних потреб, віднаходження балансу між їх обсягами і джерелами фінансування. Усе це обумовлює актуальність обраного напряму дослідження.

Питання сутності потреб, у тому числі суспільних, та практичних аспектів їх фінансування різнобічно досліджували представники зарубіжної економічної думки, зокрема Л. Абалкін, Р. Барро, С. Брю, Дж. Б'юкенен, Дж. Гелбрейт, Г. Гукасян, Ж. Л. д'Аламбер, Д. Дідро, Дж. Кейнс, Ф. Котлер, Р. Коуз, А. Лаффер, К. Макконнелл, А. Маршалл, Р. Масгрейв, Г. Моультон, У. Нордгауз, М. Олсон, А. Пігу, Б. Райзберг, Д. Рікардо, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Д. Юм та інші. Використовуючи найкращі наукові доробки представників фінансової науки в Україні ще кінця ХІХ – початку ХХ століття – М. Алексеєнка, М. Балудянського, О. Білімовича, М. Бунге, І. Вернадського, С. Вітте, Д. Журавського, П. Кованька, І. Патлаєвського, Д. Піхна, Є. Слуцького, М. Туган-Барановського, М. Яснопольського та інших, цій сфері

присвячують свої праці вітчизняні вчені – В. Андрущенко, О. Беляєв, П. Леоненко, С. Мочерний, Ю. Наконечна, С. Онишко, В. Савчук, В. Федосов, П. Юхименко та інші.

Незважаючи на досить вагомий теоретичний напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців із проблематики потреб у фінансовій науці до цього часу відсутнє системне бачення процесу їх фінансування, малодослідженими залишаються альтернативні бюджетній формі фінансування суспільних потреб, не приділяється належної уваги визначенню рівня їх задоволення. Навіть у трактуванні поняття «суспільна потреба» не існує єдиного підходу. У цьому зв'язку вивчення зарубіжного досвіду, зокрема Франції – однієї з найбільш розвинених унітарних країн ЄС, має практичне значення для України. Це пов'язано з багатовіковим удосконаленням її фінансової сфери, з установленням системи превалювання суспільних інтересів та відповідним фінансуванням суспільних потреб, що забезпечили добробут, соціальний захист громадян, досить високий рівень якості життя населення. Актуальність, теоретична й прагматична значимість обраної теми дисертаційної роботи визначили її мету і завдання, окреслили об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідницької роботи кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темою «Макрофінансові стабілізатори в системі державного регулювання економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0113U004262). Внесок автора полягає в систематизації теоретичних підходів до розкриття економічної природи і сутності дефініцій «суспільна потреба», «суспільний інтерес», «суспільне благо» та в розробленні рекомендацій щодо вдосконалення процесу фінансування (задоволення) суспільних потреб.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження суспільних потреб та розроблення практичних рекомендацій щодо їх фінансування в Україні на основі вивчення позитивного досвіду однієї з провідних європейських країн – Франції. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- поглибити існуючі наукові підходи до розкриття економічної природи і сутності поняття «суспільна потреба»;
- виявити роль держави в процесі задоволення суспільних потреб у контексті формування і розширення сфери публічних фінансів;
- визначити коло відмінних від державної форм фінансування суспільних потреб, розкрити їх переваги і недоліки;
- з'ясувати особливості організації бюджетного процесу у Франції у взаємозв'язку з фінансуванням суспільних потреб та можливості застосування європейського досвіду в Україні;
- розкрити роль боргових фінансів у фінансуванні суспільних потреб;
- оцінити ефективність виконання державою її суспільного призначення на основі визначення рівня задоволення суспільних потреб;
- визначити шляхи усунення «слабких місць» у стратегічному та оперативному управлінні на макрорівні у сфері фінансування суспільних потреб;
- запропонувати напрями вдосконалення бюджетного фінансування суспільних потреб в Україні.

Об'єктом дослідження є фінансування суспільних потреб.

Предмет дослідження – система грошових відносин, що виникають між державою, фізичними і юридичними особами у процесі фінансування суспільних потреб.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертації є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: системного аналізу і наукової абстракції – для теоретичного узагальнення результатів досліджень науковців і практиків з проблематики суспільних потреб, їх використання в системі публічних фінансів та для розкриття сутності понять «суспільна потреба», «суспільний інтерес», «суспільне благо»; історичного – для дослідження генези та еволюції основних показників: обсягів фінансування суспільних потреб з різних джерел, державного боргу і дефіциту тощо в умовах циклічності економіки; порівняльного аналізу і синтезу – для виявлення загальних та спеціальних рис у структурі суспільних потреб, при вивченні вітчизняного та зарубіжного досвіду фінансування (задоволення) суспільних потреб; кількісного та кореляційного аналізу – при визначенні взаємозалежностей між макроекономічними та макрофінансовими показниками; економіко-математичного моделювання – для побудови моделі фінансування суспільних потреб з різних джерел; аналогії та порівняння – при визначенні пріоритетності суспільних потреб, при порівнянні українського і французького досвіду фінансування (задоволення) суспільних потреб.

Статистичну та інформаційну основу дослідження сформували наукові доробки вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, законодавчі та нормативно-правові акти, звітні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, Державного комітету статистики України, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міністерства екології, сталого розвитку та енергетики Франції, Місії підтримки публічно-приватного партнерства Франції, Генерального Комісаріату стратегії і перспективного планування Франції, Міністерства економіки та фінансів Франції, Дирекції з питань бюджету Франції, Національного інституту статистики й економічних досліджень Франції, Дирекції з питань легальної та адміністративної інформації Франції, Статистичної служби Європейського союзу, Агентства Франс Трезор.

Наукова новизна одержаних результатів. Найсуттєвіші результати дослідження, які містять наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

– запропоновано визначення вартості суспільних благ із розрахунком їх необхідного та фактичного обсягу в розрізі джерел фінансування (за показником ефективного споживання) та з урахуванням особливостей різних стадій економічного циклу. Цей вартісний підхід, *по-перше*, дає можливість глибше зрозуміти внутрішню природу і сутність дефініцій суспільного блага та потреби, *по-друге*, позитивно впливає на реалізацію заходів фінансової політики держави;

удосконалено:

– критерії потреб взагалі та суспільних зокрема на основі виділення їх характерних рис, а також систематизацію етапів процесу їх задоволення, а саме: 1) планування (визначення сукупності потреб, обсягу благ тощо); 2) насичення; 3)

аналіз результатів (ступеня задоволення). Установлено відповідність цих етапів стадіям фінансового забезпечення суспільних потреб – планування видатків відповідно до потреб і джерел їх забезпечення, здійснення видатків, моніторинг та верифікація результатів фінансування. Такий комплексний підхід, з одного боку, унеможливило фінансування видаткових статей, які не відповідають суспільним потребам, з іншого – підвищує ефективність використання коштів;

– засади оцінювання рівня задоволення суспільних потреб у розрізі їх складових: індивідуальних (суб'єктів економіки) і колективних. Оцінювання рівня задоволення потреб домогосподарств у разі фінансування за рахунок їх власних коштів проводиться через: а) суб'єктивну оцінку, б) об'єктивні показники, в) структуру потреб. У разі зовнішнього фінансування за стратегії «вибору переваг» домогосподарствами воно здійснюється через: а) суб'єктивну оцінку, б) наявні альтернативи. Різноманітність таких способів оцінювання дає більш точний результат при визначенні достатності фінансування суспільних потреб;

набули подальшого розвитку:

– трактування дефініцій «суспільна потреба» та «фінансування суспільних потреб» у частині визначення їх передумов, причин, підстав, обставин, умов, факторів (чинників) виникнення та розвитку на основі напрацювань представників української класичної школи фінансів кінця XIX – початку XX століття та західної економічної науки;

– авторське розуміння економічної природи і сутності категорії «потреба» та трактування пов'язаних з нею понять, а саме:

- суспільної потреби: 1) у вузькому розумінні (об'єктивний підхід) – те, що є необхідним, без чого неможливо обійтися її носіям (населенню, юридичним особам, державі) і відсутність чого неминуче призведе до негативних наслідків для них; 2) у широкому розумінні (суб'єктивний підхід) – спонукальні мотиви до розвитку суспільства в цілому та носіїв потреб зокрема, те, що може принести задоволення, користь їхнім носіям, сприяти покращенню добробуту населення, розвитку і зростанню економіки, фінансово-монетарній стабільності та не може мати «нейтрального» ефекту;

- суспільного блага – все, що може задовольнити суспільну потребу (товари та послуги, які виробляються як державою, так і приватним сектором);

- суспільного інтересу – форма прояву суспільних потреб, що втілюється в поставлених цілях, діях, спрямованих на задоволення суспільних потреб;

– критерії визначення пріоритетності у фінансуванні суспільних потреб: першочерговість та другорядність у виділенні коштів; короткостроковість та довгостроковість ефекту від здійснених видатків; форма фінансування (можливість віднайти інші джерела фінансування);

– методичні підходи до оцінювання достатності, якості фінансування суспільних потреб у частині визначення умов, за якими їх можна вважати задоволеними;

– теоретичні позиції щодо сутності публічних фінансів у частині визнання суспільних потреб та суспільного інтересу їх домінантною основою. Установлено відмінності публічних фінансів від державних в історичному аспекті, за економічною

природою, сутнісним наповненням, роллю держави в їх функціонуванні, особливостями організації, за орієнтирами для дій;

– визначення місця і ролі суспільного договору в процесі задоволення суспільних потреб, зокрема щодо наділення держави повноваженнями, визначення кола її обов'язків, відмови від частини свобод громадянами, їх підпорядкування певним нормам, правилам;

– альтернативні державній формі фінансового забезпечення суспільних потреб: 1) приватна [у тому числі з використанням краудфандингу (фр. – партисипативне, колективне фінансування) та ендаументу (фонди цільового капіталу) у сферах освіти, медицини, культури, екології тощо] і 2) заснована на публічно-приватному партнерстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає у пропозиціях та рекомендаціях нормативно-правового характеру, що можуть бути використані при вдосконаленні процесу фінансування суспільних потреб.

Результати дисертаційного дослідження взяті до уваги Міністерством фінансів України під час розроблення пропозицій з удосконалення нормативно-правової бази у сфері управління державним боргом України, опрацювання шляхів удосконалення боргової політики. Так, ураховані пропозиції автора щодо перейняття досвіду Франції для зменшення рівня державного боргу в інтересах суспільства, використання результатів багатофакторного аналізу державного боргу для підвищення ефективності управління на макрорівні (довідка № 31-12000-17/21 від 15.06.2015).

Результати дисертаційного дослідження використано в експертно-аналітичній роботі Секретаріату Кабінету Міністрів та під час підготовки нормативно-правових актів. Зокрема, враховані рекомендації щодо концептуальних підходів до визначення сутності суспільних потреб та їх пріоритетності, обґрунтування важливості їх державного фінансування та необхідності застосування альтернативних джерел забезпечення, оцінювання ефективності реалізації державою її функцій у контексті задоволення потреб суспільства (довідка № 34/132-151 від 20.11.2015).

Основні результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі кафедрою фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» при викладанні дисциплін «Фінанси», «Бюджетна система», «Макрофінансовий аналіз», при організації та проведенні виробничої практики на фінансово-економічному факультеті для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр (довідка від 16.02.2016).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власних розробок автора. Наукові положення, розробки прикладного характеру, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку праць.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено на 8 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, а саме: «Анализ развития рыночной экономики в эпоху кризисных трансформаций» (м. Москва, 2013 р.), «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 2013 р.), «Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання фінансової системи» (м. Київ, 2015 р.), «Перспективні напрями

наукових досліджень» (м. Братислава, 2015 р.), «Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень» (м. Львів, 2015 р.), «Фінанси місцевого самоврядування: стан, проблематика і перспективи розвитку» (м. Київ, 2016 р.), «Modernization of the public sector in Ukraine: opportunities, challenges and limitations of fiscal decentralization» (м. Київ, 2016 р.), «Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано в 17 наукових працях загальним обсягом 6,2 д.а., з них: 1 – у колективній монографії, 8 статей – у наукових фахових виданнях, 2 статті – у наукових фахових виданнях, які зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних, 8 – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 195 сторінок друкованого тексту. Робота містить 79 рисунків на 35 сторінках, 42 таблиці на 31 сторінці, 10 додатків розміщено на 78 сторінках. Список використаних джерел налічує 358 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано її мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У розділі 1 «Фінансування потреб у теорії публічних фінансів» на основі напрацювань представників української класичної школи фінансів кінця XIX – початку XX століття та західної науки узагальнено й систематизовано наукові підходи до розкриття сутності суспільних потреб як однієї з домінант публічних фінансів, поглиблено категоріально-понятійний апарат економічної науки, крізь призму теорії суспільного договору досліджено роль держави в процесі задоволення суспільних потреб, проаналізовано переваги і недоліки використання альтернативних державному варіантів їх фінансування.

У сучасній економічній літературі недостатньо обґрунтовано взаємозв'язок та взаємозалежність понять «колективна потреба» та «суспільна потреба». Більшість учених, досліджуючи теорії суспільних товарів (благ), вибору й колективних потреб, їх ототожнюють. У процесі дослідження встановлено, що поняття «суспільна потреба» за своєю сутністю є складнішим від таких споріднених понять як «потреба», «колективна потреба». Суспільні потреби – це не проста арифметична сума індивідуальних потреб суб'єктів економічних відносин (носіїв потреб). Їх об'єднання має своєрідний синергетичний ефект, тому, згідно з авторським розумінням, до їх складу окрім індивідуальних потреб необхідно включати й колективні (рис. 1). Індивідуальні потреби специфічні за своїм об'єктом, суб'єктом, способом задоволення, можуть трансформуватися в колективні, їх характерними ознаками є персоніфікованість і подільність. Колективні потреби характеризуються неперсоніфікованістю та неподільністю, вони розвиваються на основі індивідуальних потреб та є необхідною умовою для їх формування й задоволення. Автор вважає, що суспільні потреби – це одна з домінант публічних фінансів, їх стрижневою відмінністю від державних є те, що держава існує і працює в інтересах усього суспільства, не нав'язуючи йому своїх правил та норм.

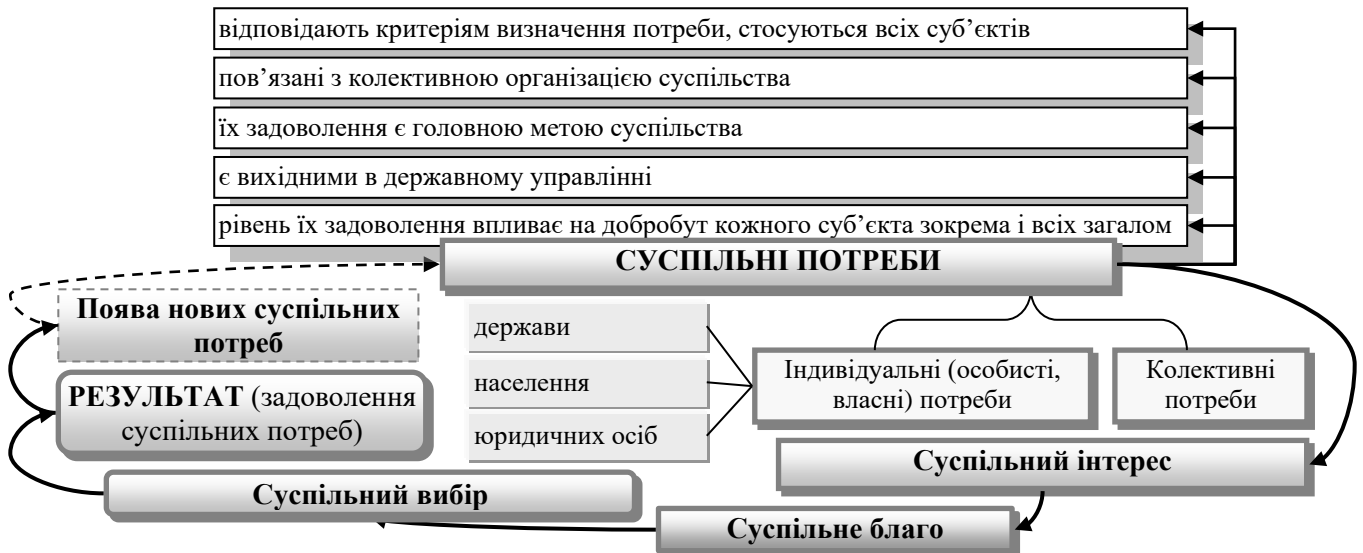

Рис. 1. Складові суспільних потреб та їх характерні ознаки

Джерело: розроблено автором

У дисертації визначені основні підходи [матеріальний (речовий) та психологічний] до розкриття сутності потреб й досліджені численні класифікації потреб з виділенням первинних і вторинних (другорядних) за ознакою черговості їх задоволення. Це дало змогу сформулювати визначення суспільної потреби у *вузькому розумінні* як чогось необхідного, без чого неможливо обійтися її носію (населенню, юридичним особам, державі), відсутність чого неминуче призведе до негативних наслідків для них. *Широкое трактування* суспільної потреби, згідно з авторським визначенням, – це спонукальні мотиви до розвитку суспільства в цілому та носіїв потреб зокрема, те, що може принести задоволення, користь носіям потреб, сприяти покращенню добробуту, економічному зростанню, фінансовій стабільності та не може мати «нейтрального» ефекту. Процес задоволення суспільних потреб є багатоетапним: планування, насичення потреб, оцінювання рівня їх задоволення. Здобувач дійшов висновку, що держава відіграє ключову роль на кожному з етапів, беручи активну участь у плануванні, оцінюванні рівня задоволення потреб, виробляючи суспільні блага та фінансуючи суспільні потреби.

Наголошено, що не всі потреби вимагають фінансування. Отже, поняття «задоволення суспільних потреб», окрім того, що має більш абстрактний характер, є ширшим за «фінансування». Тому лише частину потреб можна задовольнити через їх фінансування – здійснення видатків, перерахування відповідних сум коштів. Водночас, у процесі дослідження доведено, що не слід обмежуватися лише вузьким розумінням фінансування. Цьому процесу передує етап планування, пов'язаний з визначенням необхідних сум коштів, а за ним має йти розгляд результатів здійснення видатків, інакше фінансування відбуватиметься заради фінансування. Звідси розгляд понять «суспільна потреба» та «фінансування суспільних потреб» неможливий без принципового розуміння того, чим вони породжені, що провокує їх існування, чітко має бути встановлена відмінність між причинами їх виникнення та факторами (чинниками) їх розвитку.

У дисертаційній роботі на прикладі Франції досліджено інші, відмінні від державного, варіанти фінансування суспільних потреб – приватний та заснований на публічно-приватному партнерстві у сферах освіти, охорони здоров'я, транспорту,

зайнятості та ін. З огляду на низку їхніх переваг (краща якість благ, нижча ціна тощо) та існуючі загрози для мікро- й макrorівня (труднощі у проведенні контролю, недоліки правового регламентування відносин, складність розрахунку реальної економії коштів тощо), дисертант обґрунтовує, що вони можуть створити гідну конкуренцію державному фінансуванню суспільних потреб, а вироблені блага замінити ті неякісні суспільні блага, які надаються державою.

У розділі 2 «Практика державного фінансування суспільних потреб у розвиненій ринковій економіці (на прикладі Франції)» досліджено особливості організації бюджетного процесу у Франції у взаємозв'язку з фінансуванням суспільних потреб, етапи, що йому передують та йдуть за ним. У зв'язку з проблематикою обмеженості фінансових ресурсів, хронічною дефіцитністю бюджетних коштів розкрито роль боргових фінансів у фінансуванні суспільних потреб на прикладі Франції.

Наголошено, що планування суспільних потреб – визначення необхідного обсягу коштів та джерел забезпечення – це перший етап у процесі їх задоволення та важлива і необхідна його передумова. У Франції стратегічне та середньострокове бюджетне планування й щорічне затвердження бюджетів досить успішно та гармонійно поєднуються, завдяки чому їх формування відбувається з урахуванням чітко окреслених довгострокових пріоритетів розвитку країни. Стратегічне планування покладено на Генеральний комісаріат стратегії і перспективного планування (в минулому – Генеральний комісаріат плану, що виник ще за президента де Голля), його основні цілі криються в його візії: «Оцінювати. Передбачати. Обговорювати. Пропонувати». Стратегічні цілі держави деталізуються по регіонах, для цього укладаються Контракти проектів «Держава–регіон» та розробляються Стратегічні проекти держави в кожному регіоні. Усі вони мають однакову будову для всіх адміністративних одиниць: пріоритети держави та регіону знаходять своє відображення в напрямках розвитку відповідно до поставлених цілей, для досягнення яких прописуються конкретні дії, зазначаються джерела та графіки фінансування, показники результативності тощо. Ці документи складаються на основі проведення SWOT-аналізів регіонів, що дає змогу виявити сильні та слабкі їх сторони. Дисертантом доведено, що позитивні моменти цієї практики, пов'язані з тісною співпрацею держави з місцевими органами влади у Франції в процесі планування, можна успішно застосовувати і в Україні.

Якісне стратегічне планування служить основою для середньострокового планування бюджетів. Практична відсутність першого та недосконалість другого формують системну проблему в Україні. Упровадження у Франції планування бюджету на середньострокову перспективу було оголошено президентом Республіки 12 грудня 2007 року в межах Загального перегляду державної політики. Уперше ж планування державних видатків на три роки було втілено в життя вже в 2008 році: прийнято трирічний бюджет 2009–2011. Згодом були прийняті й інші бюджети на наступні роки в межах середньострокового планування. Багаторічний бюджет, у якому фіксується граничний обсяг загальних видатків держави на кожен рік, є основою для підготовки проекту закону про бюджет, за який голосує Парламент. Цей підхід важливий для проведення структурних реформ, віднаходження додаткових

грошових ресурсів для фінансування пріоритетних напрямів діяльності держави. Він може бути цікавим для української фінансової практики.

Однією з основних цілей державних заходів у середньостроковій перспективі є скорочення державного боргу, видатків на його обслуговування, що вже перевищують одну з найпріоритетніших статей бюджету – видатки на освіту. Загальними чинниками стрімкого зростання державного боргу і дефіциту органів управління¹ Франції за досліджуваний період (починаючи з років президентства Венсана Оріоля і до Франсуа Олланда включно) були обрані в цей час економічні та політичні доктрини (голізм, дирижизм та ін.), коливання економічного циклу, конкретними ж – ведення війн, великі будівництва, втілення в життя масштабних програм та проектів, проведення нерозважливої соціальної політики, прийняття популістських рішень тощо (рис. 2).

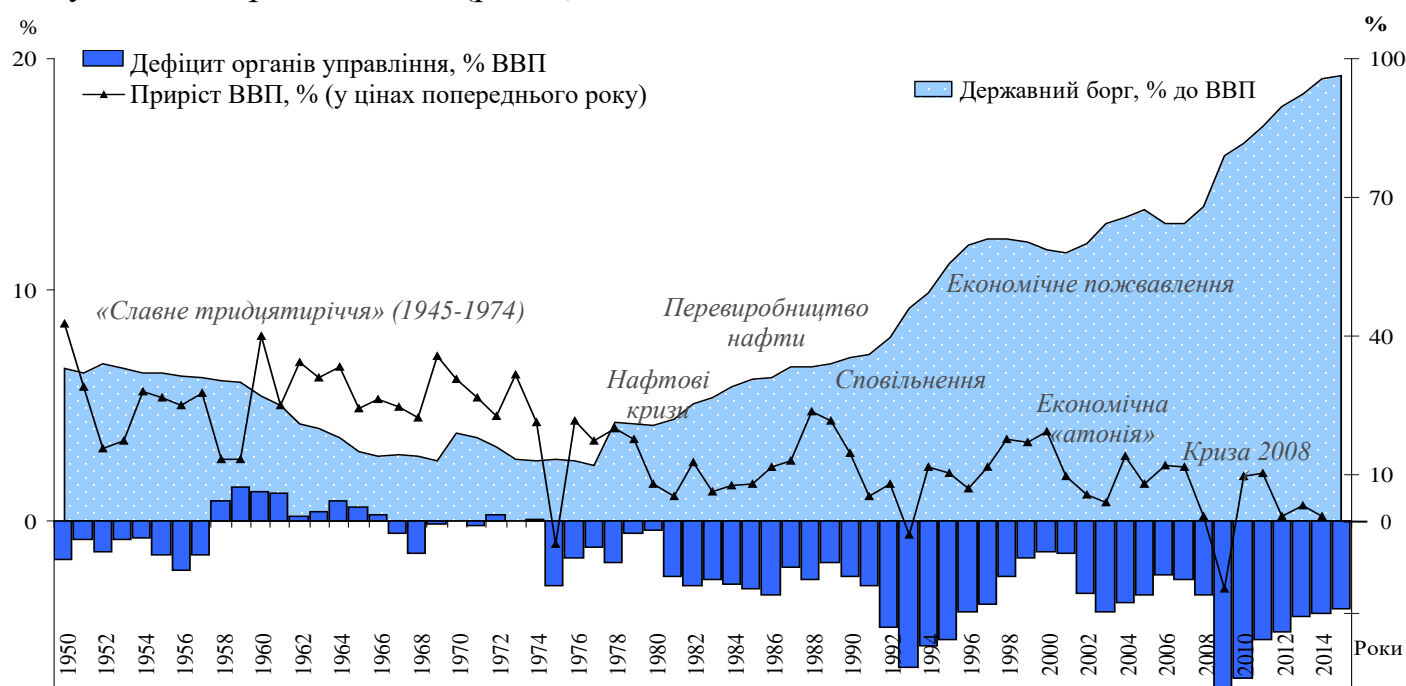

Рис. 2. Динаміка державного боргу, дефіциту органів управління та приросту ВВП Франції, 1950-2015 р.

Джерело: складено автором на основі даних Національного інституту статистики Франції

Державний борг і дефіцит самі по собі не є деструктивними факторами, справа значною мірою в іншому – у мистецтві управління ними. У разі непрофесійного управління високий рівень боргового навантаження містить загрозу суверенітету країни, адже його зростання тягне за собою збільшення залежності від фінансових ринків і зменшує поле для маневрування, оскільки зовнішній борг, як правило, превалює в структурі боргових зобов'язань держави. Окрім цього, принципове значення має і частка позикових коштів, яка дійсно витрачається на фінансування суспільних потреб (в Україні лише 5–7 %, у Франції аналогічний показник у кілька разів вищий). Водночас якісне управління державним боргом може бути фактором інвестиційного й інноваційного зростання, поліпшення загального добробуту.

Обґрунтовано, що ситуація, яка склалася у Франції, містить загрозу. Нарощення боргових зобов'язань (середньорічний темп приросту за останні 60 років

¹ Дефіцит органів управління Франції — дефіцит держави, центральних, місцевих органів та органів соціального забезпечення.

Тборгу $\approx 9,3\%$), яке спричиняє стрімке збільшення дефіциту органів управління (Тдеф $\approx 10,5\%$), перевищує зростання ВВП (ТВВП $\approx 7,1\%$). Як наслідок, темп приросту доходів органів управління становить лише $7,8\%$, при цьому видатки бюджету зростають швидшими темпами (Твид $\approx 8,0\%$).

У контексті обмеженості та хронічної нестачі бюджетних коштів важливою і недостатньо розробленою проблемою фінансової теорії і практики залишається оцінка рівня задоволення суспільних потреб. У дисертації розроблено підхід для оцінювання рівня задоволення суспільних потреб і доведено, що існуючі спроби розв'язати це завдання, в яких, наприклад, рівень задоволення суспільних потреб ставиться у пряму залежність від зростання ВВП, не знаходять свого практичного підтвердження. Обґрунтовано, що оцінка рівня задоволення суспільних потреб повинна включати оцінку індивідуальних потреб у вузькому (фізичних осіб) і широкому (всіх суб'єктів) розумінні та показники рівня задоволення колективних потреб (рис. 3).

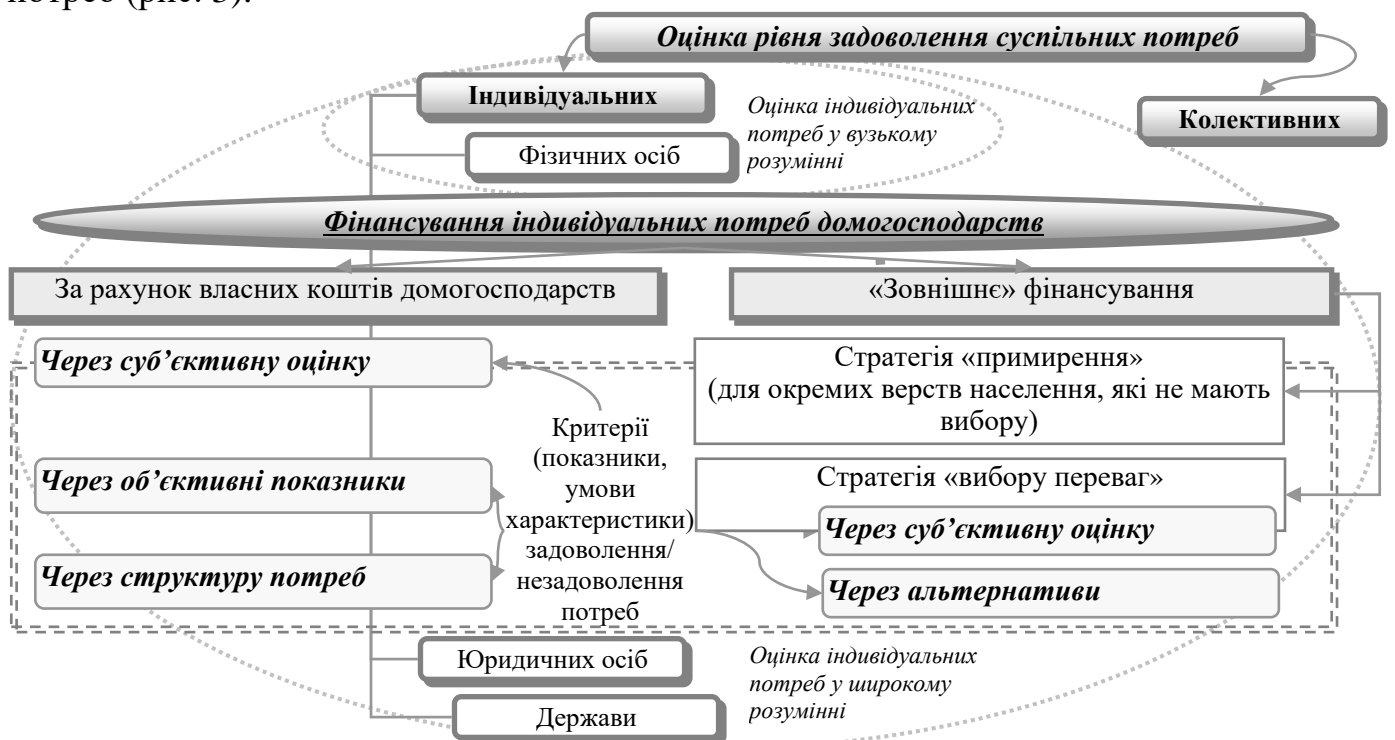

Рис. 3. Складові оцінки рівня задоволення суспільних потреб

Джерело: складено автором

На думку автора, насамперед слід зосередити увагу на оцінці індивідуальних потреб у вузькому розумінні, виходячи з того, що юридичні особи й держава повинні діяти в інтересах кінцевих споживачів – населення країни. Їхні ж потреби мають підпорядковуватися потребам домогосподарств. Оцінювання рівня задоволення потреб домогосподарств у разі фінансування за рахунок власних коштів проводиться через суб'єктивну оцінку, об'єктивні показники, структуру потреб. У разі зовнішнього фінансування при стратегії «вибору переваг» доцільно враховувати суб'єктивну оцінку, альтернативні варіанти.

Проведений аналіз свідчить про високі показники рівня задоволення суспільних потреб у Франції, хоча вони традиційно нижчі, ніж у скандинавських країнах. В Україні ж ситуація зовсім інша, рівень задоволення суспільних потреб у нашій країні не можна вважати задовільним, про що свідчать низькі соціальні

стандарти, недостатнє фінансування різних сфер тощо. Це підтверджує необхідність посиленої уваги до цієї проблематики.

У розділі 3 «Розбудова дієвого механізму фінансування суспільних потреб в Україні» визначено основні напрями вдосконалення української системи державного фінансування суспільних потреб. Виділено проблемні аспекти у стратегічному й тактичному управлінні на макрорівні. З огляду на хронічну нестачу бюджетних коштів, низьку якість благ, які надаються державою, окреслено коло альтернативних джерел фінансування суспільних потреб, їх переваги і недоліки.

Обґрунтовано необхідність законодавчого визначення поняття «суспільні потреби», окреслення їх кола, декларування обов'язку держави їх задовольняти. Важко навести чіткий та вичерпний перелік суспільних потреб, проте цілком можливо визначити коло критеріїв, за якими потреби відносять до суспільних. Доведено можливість і доцільність використання в Україні французького досвіду з укладання контрактів «Держава–регіон», особливо в контексті децентралізації владних повноважень, формування і зміцнення фінансів реального місцевого самоврядування. Упровадження таких новацій мало б велике значення для поліпшення процесу задоволення суспільних потреб: контракти зразка «Держава–регіон» можуть стати своєрідним інструментом координації дій держави і регіонів, передбачаючи коло всебічних ґрунтовних консультацій на регіональному рівні, створюючи можливість максимально врахувати особливості регіону, чітко прописати права, обов'язки сторін (передусім держави та регіону), цілі (до кожної вказуються необхідні для її реалізації тактичні кроки), терміни виконання, обсяги та джерела фінансування. Як наслідок, полегшується процес моніторингу та оцінювання результатів виконання цих контрактів; відносини між державою та регіоном втрачають риси підпорядкованості та набувають ознак взаємозалежності й рівноправного партнерства.

У роботі доведено необхідність перегляду структури і наповнення бюджетних програм та запропоновано їх зміст, що включає: назву програми, в якій чітко простежується, яку суспільну потребу буде задоволено; стисле обґрунтування того, чи є вона дійсною суспільною потребою; відповідальних за її задоволення виконавців; джерела та обсяги її фінансування; стратегічні цілі й тактичні кроки для досягнення мети; показники бюджетних програм; висновки щодо рівня задоволення суспільних потреб.

До основних проблем, які виникають у процесі стратегічного й тактичного управління в Україні, віднесено:

1) відсутність об'єктивного алгоритму визначення пріоритетності фінансування суспільних потреб, черговості їх задоволення. Для розв'язання цієї проблеми пропонується використовувати експертний метод з урахуванням першочерговості задоволення суспільних потреб, короткострокового, довгострокового ефекту, можливостей віднайти інші джерела фінансування, відстрочити фінансування потреби в часі;

2) відсутність практики розрахунку вартості суспільних благ для задоволення суспільних потреб та рішень, пов'язаних з оптимізацією їх структури. Доведено, що при визначенні розміру фінансування суспільних потреб важливо розраховувати їх мінімально допустимий та необхідний для розвитку обсяг: фінансування первинних

та вторинних потреб слід передбачати за рахунок усіх можливих джерел, враховувати особливості стадій економічного циклу, скорочуючи або збільшуючи фінансування благ у період економічного спаду та піднесення.

У табл. 1 наведені результати розрахунку вартості необхідних благ населенню Франції через показник ефективного споживання домогосподарств.

Таблиця 1

**Альтернативні сценарії структури доходів і витрат домогосподарств
(на прикладі Франції)**

Показники	Критичний сценарій		Задовільний сценарій		Оптимістичний сценарій	
	Середньорічне значення показника, тис. євро	Структура, %	Середньорічне значення показника, тис. євро	Структура, %	Середньорічне значення показника, тис. євро	Структура, %
1	2	3	4	5	6	7
Наявний скоригований дохід бруто	20,0	100,0	15,9	100,0	20,4	100,0
Заощадження бруто	2,5	12,3	1,9	11,9	2,4	12,0
Ефективне споживання домогосподарств	17,5	87,7	14,0	88,1	17,9	88,0
Споживчі витрати домогосподарств, у т.ч.:	13,5	67,5	10,9	68,5	13,7	67,3
Продукти харчування та безалкогольні напої	1,8	9,1	1,5	9,6	1,9	9,1
Комунальні послуги, вода, газ, електрика, паливо	3,3	16,3	2,5	15,5	3,4	16,9
Здоров'я	0,5	2,6	0,4	2,3	0,5	2,6
Культура і дозвілля	1,2	6,0	1,0	6,2	1,2	5,9
Освіта	0,1	0,5	0,1	0,5	0,1	0,5
Кінцеві індивідуалізовані споживчі витрати неприбуткових організацій, які надають послуги домогосподарствам, у т.ч.:	0,4	2,2	0,3	2,1	0,5	2,4
Дозвілля і культура	0,1	0,3	0,0	0,3	0,1	0,3
Освіта	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2
Соціальні заходи	0,2	1,1	0,2	1,1	0,2	1,2
Кінцеві індивідуалізовані споживчі витрати органів управління, у т.ч.:	3,6	18,0	2,8	17,5	3,7	18,3
Здоров'я	1,6	7,9	1,2	7,6	1,6	8,1
Дозвілля і культура	0,2	0,9	0,1	0,8	0,2	0,8
Освіта	1,1	5,4	0,9	5,5	1,1	5,6
Соціальні заходи	0,6	2,9	0,4	2,8	0,6	3,0

Джерело: складено автором на основі даних Національного інституту статистики Франції

Отримані результати окреслюють три можливі варіанти зміни структури доходів і витрат домогосподарств. Наприклад, за задовільним сценарієм, який передбачає періоди затяжних, проте не стрімких економічних спадів, у результаті скорочення обсягів наявних доходів зменшуються обсяги заощаджень, з падінням обсягів фінансування суспільних потреб неприбутковими організаціями та органами управління, тягар переноситься на споживчі витрати самих домогосподарств. Оцінено, що середньорічна вартість суспільних благ на одну особу в Україні становить 23900 грн, що більш як у 23 рази менше за аналогічний показник у Франції (550880 грн). Різняться і структура: в Україні в ефективному споживанні населення індивідуальні витрати займають найбільшу частку – 78,4 % (у Франції – 67,8 %), тоді як держава бере на себе лише 12,2 % (у Франції – 17,9 %);

3) відсутність в Україні оцінювання рівня задоволення суспільних потреб. З цією метою обґрунтовано можливість застосування досвіду Франції щодо оцінювання ефективності публічної діяльності в частині визначення показників

ефективності соціально-економічних цілей (точка зору громадянина), якості цілей у сфері обслуговування (точка зору користувача), ефективності цілей управління (точка зору платника податків) та визначення індикаторів прогресу суспільства.

Альтернативними варіантами фінансування суспільних потреб у роботі визначено краудфандинг та ендаумент, які формуються за рахунок пожертвувань і (або) внесків. Сформовані таким чином фонди фінансових ресурсів використовуються для фінансування некомерційних організацій, окремих проектів у сфері освіти, медицини, культури, науки, екології та ін. Їхні переваги доведено французьким досвідом: вони є більш гнучкими; за їхні кошти фінансуються проекти нецікаві/непріоритетні для інвесторів, у тому числі для держави, однак потрібні, важливі для суспільства, з їх допомогою виробляються різні види благ, у тому числі ті, які зазвичай надавала лише держава; спостерігається зниження трансакційних витрат завдяки меншій кількості посередників; залучаються інвестори, які керуються не лише економічними мотивами, а й спільними інтересами.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання актуального наукового завдання, що є важливим з теоретичної та з прагматичної точок зору, – удосконалення процесу фінансування суспільних потреб в Україні на основі позитивного європейського досвіду. У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки та пропозиції:

1. Автором доведено, що сучасні економічні дослідження не мають обмежуватися вивченням лише суто економічних потреб суб'єктів. Необхідно переносити увагу на суспільні потреби, що дозволяє охопити більше аспектів суспільного життя. Головними складовими суспільних потреб визначено індивідуальні й колективні. У дисертаційній роботі розширено понятійно-категоріальний апарат для дослідження глибинної сутності понять «суспільна потреба», «фінансування суспільних потреб», зокрема у частині визначення передумов, причин, підстав, обставин, умов, факторів (чинників) виникнення та розвитку потреб. Виявлено головні ознаки, характерні риси, які притаманні суспільним потребам як економічному поняттю: потреби стосуються всіх суб'єктів, вони пов'язані з колективною організацією функціонування суспільства, задоволення потреб є домінуючою метою його існування. Суспільні потреби є головними об'єктами в державному управлінні, і рівень їх задоволення впливає на добробут кожного суб'єкта зокрема і всіх загалом.

2. Дисертант прийшов до висновку, що дослідження суспільних потреб набуває особливої актуальності в процесі трансформації «державних фінансів» у «публічні». Здобувач вважає, що вихідною ознакою публічних фінансів є їх суспільна форма як результат процесу усупільнення. Визначення їх сутності пов'язане з визнанням суспільних потреб та суспільного інтересу їх домінантною основою. У дисертації доведена історично значуща роль держави в процесі задоволення суспільних потреб через теорію суспільного договору. Установлено, що цей процес включає три етапи: планування суспільних потреб (визначення сукупності потреб, обсягу благ тощо), їх насичення, аналіз результатів (дослідження ступеня задоволення).

3. Запропоновано перехід від абстрактного та широкого поняття «задоволення суспільних потреб» до більш конкретного – «фінансування суспільних потреб».

Здобувач вважає, що останнє не слід трактувати лише як процес здійснення видатків, перерахування відповідних коштів, воно має враховувати етапи планування видатків відповідно до потреб і джерел їх забезпечення та оцінку результатів здійснення видатків, без чого фінансування продовжуватиме здійснюватися заради фінансування. На прикладі Франції показано, що крім державного існують такі основні форми фінансування суспільних потреб: приватна та заснована на публічно-приватному партнерстві. З огляду на суттєве переважання основних переваг (краща якість благ, нижча ціна) порівняно з недоліками обґрунтовано можливість їх успішного використання в Україні.

4. У дисертації доведено, що стратегічне планування та середньострокове бюджетне планування, щорічне затвердження бюджетів формують основу етапу, що передуює фінансуванню (перший етап задоволення суспільних потреб). Узгодженість у функціонуванні цієї тріади має ряд позитивних наслідків: виконання бюджету меншою мірою залежить від преференцій окремих суб'єктів, має більш передбачуваний характер (відбуваються лише окремі коригування), підвищується якість управлінських рішень на макрорівні. У роботі обґрунтовано, що позитивний досвід Франції в цій сфері, пов'язаний зі складанням та реалізацією Контрактів проектів «Держава-регіон», Стратегічних проектів держави в регіоні, SWOT-аналізів кожного регіону, може успішно використовуватися і в Україні, особливо в контексті формування і зміцнення повноцінного фінансового господарства місцевого самоврядування.

5. Дисертант вважає, що сприйняття бюджетного дефіциту та державного боргу має лежати в площині мистецтва управління ними. Автором на прикладі Франції доведено, що вмиле використання боргових інструментів фінансування суспільних потреб дає змогу забезпечити інвестиційний та інноваційний розвиток (в Україні на капітальні видатки спрямовується лише близько 5–7 % боргових ресурсів, що в декілька разів менше за аналогічний показник у Франції), реалізувати масштабні проекти, які сприяють підвищенню загального добробуту країни, і навпаки, нерозважлива політика, прийняття популістських рішень загрожують економічній та фінансовій безпеці країни. Обґрунтовано, що фінансова ситуація, яка склалася останнім часом у Франції, вкрай песимістична – нарощення боргових зобов'язань ($\bar{T} \approx 9,3 \%$) переважає над зростанням ВВП ($\bar{T} \approx 7,1 \%$), при цьому темпи зростання видатків бюджету ($\bar{T} \approx 8,0 \%$) вищі, ніж темпи зростання доходів органів управління ($\bar{T} \approx 7,8 \%$). Це неминуче призводить до збільшення дефіциту органів управління ($\bar{T} \approx 10,5 \%$).

6. Автором сформульовано умови, за яких потреби взагалі, у тому числі суспільні, можна вважати задоволеними. На їх основі обґрунтовано авторський підхід до оцінювання рівня задоволення суспільних потреб. Він включає оцінку індивідуальних потреб у вузькому (фізичних осіб) і широкому (індивідуальних потреб всіх суб'єктів) розумінні та оцінку рівня задоволення колективних потреб. Наголошено, що оцінка рівня задоволення потреб домогосподарств має враховувати джерела фінансування потреб (внутрішні та зовнішні).

7. Основні шляхи вдосконалення фінансування суспільних потреб лежать у наступних площинах:

а) законодавчого закріплення визначення основних понять: 1) суспільної потреби у вузькому розумінні – те, що є необхідним, без чого неможливо обійтися носіям суспільних потреб (населенню, юридичним особам, державі), відсутність чого неминуче призведе до негативних наслідків для них, та в широкому розумінні – спонукальні мотиви до розвитку суспільства в цілому та носіїв потреб зокрема, те, що може принести задоволення, користь носіям потреб, сприяти покращенню добробуту, економічному зростанню, фінансовій стабільності та не може мати «нейтрального» ефекту; 2) суспільного блага – все, що може задовольнити суспільну потребу (товари та послуги, які виробляються як державою, так і приватним сектором); 3) суспільного інтересу – форма прояву суспільних потреб, що знаходить своє вираження в поставлених цілях, діях, спрямованих на задоволення суспільних потреб. Це дасть змогу більш конкретно і точно визначити коло обов'язків держави, підняти на вищий рівень ефективність використання бюджетних видатків, їх розподіл здійснюватиметься за соціально-економічними пріоритетами. Усе це підвищить транспарентність інформації, довіру громадян до фінансових інститутів;

б) використання позитивного досвіду Франції через:

- складання проектів «Держава–регіон» у контексті врегулювання фінансових взаємовідносин між державою та органами місцевого самоврядування, що забезпечить планомірне, безперебійне виконання програм та проектів, рівномірне (не авральне) здійснення видатків, сприятиме процесам децентралізації владних повноважень і зміцненню фінансів місцевого самоврядування;

- використання показників оцінки публічної діяльності та індикаторів соціального прогресу для визначення рівня задоволення суспільних потреб;

- урахування в українській фінансовій практиці досвіду Франції з управління державним боргом як важливої складової державного фінансового менеджменту;

в) посилення контролю за дотриманням бюджетної дисципліни, забезпечення повноцінного функціонування середньострокового бюджетного планування;

г) уточнення змісту та структури паспортів бюджетних програм у напрямі превалювання суспільних потреб та інтересів у країні.

8. Дисертант вважає, що модернізація макрофінансового бюджетування у сфері фінансування суспільних потреб неможлива, *по-перше*, без вирішення проблем пов'язаних із визначенням пріоритетності фінансування тих чи інших складових суспільних потреб, черговості їх задоволення, яке має базуватися на таких критеріях: першочерговість та другорядність, короткостроковість та довгостроковість ефекту, наявність різних форм фінансування, *по-друге*, без розрахунку вартості суспільних благ (фінансування первинних та вторинних потреб (за рахунок усіх можливих джерел), оптимізації її структури, оцінки рівня задоволення суспільних потреб [у широкому (всіх суб'єктів економічних відносин) та вузькому розумінні (домогосподарств)].

9. Низька якість та недостатність державного фінансування актуалізує необхідність використання альтернативних форм. Одними із них визначено краудфандинг та ендаумент. Маючи цілу низку переваг, зокрема перед бюджетним фінансуванням [нижча вартість (за рахунок зниження трансакційних витрат) при вищій якості, диверсифікація та гнучкість надання благ], вони можуть успішно застосовуватися у сфері освіти, медицини, культури, політики, екології та ін. за умов

усунення проблем пов'язаних з недосконалістю законодавства, нестачею коштів в інвесторів, значною питомою вагою тіньових операцій та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Алексеєва Н.І. Розвиток казначейської системи виконання бюджету / Л.Д. Сафонова, Н.І. Алексеєва // Інновації у фінансовій сфері: монографія [В.М. Опарін, Т.В. Паєнтко, В.М. Федосов та ін.]. – К. : КНЕУ, 2013. – 444 с. – С. 182–201. – (1 д.а, особисто автору – 0,5 д.а., досліджено напрями оптимізації казначейської системи виконання бюджетів в Україні)

У наукових фахових виданнях:

2. Алексеєва Н.І. До питання про бюджетування у Франції / Н.І. Алексеєва, А.А. Славкова, В.К. Хлівний // Ринок цінних паперів. – 2012. – № 10. – С. 103–113. (0,8 д.а, особисто автору – 0,4 д.а., вивчено французький досвід успішного стратегічного планування і складання бюджету на середньострокову перспективу, визначено можливості його застосування в Україні)

3. Алексеєва Н.І. Головні бюджетні процедури; фінансова практика Франції / Н.І. Алексеєва // Ринок цінних паперів. – 2013. – № 9–10. – С. 29–37. (0,6 д.а.)

4. Алексеєва Н.І. Стратегічне планування як стрижневий елемент бюджетування на макрорівні: досвід Франції / Н.І. Алексеєва // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2013. – Вип. 2 (22). – С. 7–15. (0,4 д.а.)

5. Алексеєва Н.І. Фінансова інфраструктура: формування, розвиток та трансформація в умовах глобалізаційних процесів / Н.І. Алексеєва, Т.В. Табакова // Ринок цінних паперів. – 2014. – № 3–4. – С. 73–78. (0,5 д.а, особисто автору – 0,3 д.а., визначено умови ефективного функціонування фінансової інфраструктури)

6. Алексеєва Н.І. Фінансова політика України в умовах інтеграційних процесів: домінанти, ризики та виклики сучасності / Н.І. Алексеєва, Т.В. Табакова // Ринок цінних паперів. – 2015. – № 3–4. – С. 73–78. (0,5 д.а, особисто автору – 0,3 д.а., систематизовано наукові підходи авторів до поняття «фінансова система»)

7. Алексеєва Н.І. Боргові фінанси: французька парадигма розвитку / Н.І. Алексеєва // Ринок цінних паперів. – 2016. – № 1–2. – С. 21–42. (1,3 д.а.)

У наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз:

8. Алексеєва Н.І. Особливості розрахунку вартості суспільних благ (від необхідного до бажаного): вітчизняні реалії та європейський досвід / Алексеєва Н.І., Котіна Г.М., Степура М.М. // Проблеми економіки (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Російський індекс наукового цитування, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, EBSCOhost, CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo, BASE, OpenAIRE, WorldCat, SUNCAT Union Catalogue, COPAC Union Catalogue, Соціонет, J-Gate, Directory of Research Journals Indexing, Академия Google, Research Bible). – 2015. – № 4. – С. 7–19. (0,9 д.а, особисто автору – 0,5 д.а., розроблено підхід для розрахунку вартості суспільних благ)

9. Алексеєва Н.І. Управління державним боргом: досвід Франції / Н.І. Алексеєва // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць (Ulrichsweb Global Serials Directory, Google Academy). – К. : КНЕУ, 2016. – Вип. 1 (37). – С. 20–35. (0,4 д.а.)

В інших виданнях:

10. Алексеева Н.И. К вопросам о среднесрочном планировании во Франции / Н.И. Алексеева // Анализ развития рыночной экономики в эпоху кризисных трансформаций: материалы XIV Междун. научно-практической конф. экономических наук, 25 мая 2013 г., Москва, Россия // Экономика и финансы. Москва, 2013. – С. 68–71. (0,2 д.а.)

11. Н.І. Алексєєва, Є.О. Малік Макрофінансові стабілізатори в системі регулювання економічних циклів / Н.І. Алексєєва, Є.О. Малік // Актуальні питання сучасної економіки: матеріали V Всеукраїнської заочної наукової конференції, 24 грудня 2013 р. Умань, УНУС, факультет економіки і підприємництва. – С. 13–17. (0,2 д.а., особисто автору – 0,1 д.а., досліджено використання фінансових важелів та інструментів на різних етапах економічного циклу)

12. Алексеева Н.И. Двойственность государственного долга та дефициту Франції / Н.И. Алексеева // Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання фінансової системи : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 24 квітня 2015 р. – К. : Аграр Медіа Груп, 2015. – С. 10–12. (0,2 д.а.)

13. Алексеева Н.И. Публічно-приватне партнерство: європейський досвід для України / Н.И. Алексеева // Перспективні напрями наукових досліджень – 2015 : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., м. Братислава, 17–22 жовтня 2015 р. – В 2-х т. – Т. 1. – К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. – С. 13–14. (0,2 д.а.)

14. Алексеева Н.И. Особливості реалізації публічно-приватного партнерства у Франції / Н.И. Алексеева // Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 20 листопада 2015. – С. 189–191. (0,2 д.а.)

15. Алексеева Н.И. Ключові напрями територіальної реформи у Франції на сучасному етапі / Н.И. Алексеева // Фінанси місцевого самоврядування: стан, проблематика і перспективи розвитку: матеріали міжнародного наук.-практ. семінару, м. Київ, 25 березня 2016 р. – К. : Аграр Медіа Груп, 2016. – С. 4–6. (0,2 д.а.)

16. Aleksieieva N., Tabakova T. Historical background of decentralization reform in France / N. Aleksieieva, T. Tabakova // Modernization of the public sector in Ukraine: opportunities, challenges and limitations of fiscal decentralization: collection of scientific papers. Seminar, Kyiv, April 11–14, 2016. – К. : Аграр Медіа, 2016. – Р. 64–67. (0,4 д.а., особисто автору – 0,2 д.а., визначено особливості процесу децентралізації у Франції)

17. Алексеева Н.И. Приватне фінансування суспільних потреб у Франції / Н.И. Алексеева // Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф, м. Київ, 15 квітня 2016 р. – К. : Аграр Медіа Груп, 2016. – С. 10–12. (0,2 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Алексєєва Н.І. Фінансування суспільних потреб: європейський досвід і українські перспективи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2017.

У дисертаційній роботі розкрито теоретичні підходи до визначення поняття «потреба» через його тлумачення у вузькому та широкому значенні, сформульовано

авторське розуміння понять «суспільна потреба», «суспільний інтерес». Розроблена система критеріїв потреб та суспільних потреб на основі виявлення їх характерних рис. Виділено та систематизовано три етапи процесу задоволення суспільних потреб, визначено роль держави на кожному з них крізь призму теорії суспільного договору. Проведено дослідження переваг та недоліків альтернативних державному варіантів фінансування суспільних потреб на прикладі Франції. Проаналізовано практику стратегічного та середньострокового планування, щорічного затвердження бюджетів у Франції. Досліджено проблематику боргових фінансів у Франції. Визначено умови задоволення, насичення суспільних потреб, запропоновано підходи до оцінювання рівня їх задоволення. Сформульовано шляхи вирішення основних проблем у бюджетному фінансуванні суспільних потреб. Окреслено коло ключових «вузьких місць» у процесі стратегічного й тактичного управління. Розроблено варіанти визначення пріоритетності у фінансуванні суспільних потреб, підходи до визначення вартості суспільних благ. Для оцінки рівня задоволення суспільних потреб дисертантом висвітлено досвід Франції щодо оцінювання ефективності публічної діяльності в частині визначення рівня виконання бюджетних програм та індикаторів прогресу суспільства. Розглянуто досвід Франції з управління державним боргом, обґрунтовано важливість його використання в Україні. З урахуванням проблем хронічної нестачі бюджетних коштів розглянуті альтернативні джерела фінансування суспільних потреб.

Ключові слова: потреби, суспільні потреби, фінансування суспільних потреб, задоволення суспільних потреб, видатки бюджету, виконання бюджету, суспільний інтерес, суспільні блага.

АННОТАЦІЯ

Алексеева Н.И. Финансирование общественных потребностей: европейский опыт и украинские перспективы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2017.

В диссертационной работе раскрыты теоретические подходы к толкованию понятия «потребность» посредством его определения в узком и широком смысле, сформулировано авторское понимание понятий «общественная потребность», «общественный интерес», выделены их характерные черты. Разработана система критериев потребностей и общественных потребностей. Систематизированы и упорядочены подходы к их классификации. Выделено и систематизировано три этапа процесса удовлетворения общественных потребностей, определена роль государства на каждом из них сквозь призму теории общественного договора. Проведено исследование преимуществ и недостатков альтернативных государственному вариантам финансирования общественных потребностей – частного и основанного на публично-частном партнерстве (на примере Франции). Изучено практику стратегического и среднесрочного планирования, ежегодного утверждения бюджетов во Франции. Исследована проблематика долговых финансов во Франции. Автором определены условия удовлетворения, насыщения общественных потребностей.

Диссертантом предложено для оценки уровня удовлетворения общественных потребностей использовать оценку индивидуальных потребностей в узком

(индивидуальных потребностей физических лиц) и широком (индивидуальных потребностей всех экономических субъектов) понимании и оценку уровня удовлетворения коллективных потребностей. Согласно авторскому подходу оценка уровня удовлетворения потребностей домохозяйств при финансировании за счет их собственных средств проводится с учетом субъективной оценки, объективных показателей, с учетом структуры потребностей, в случае внешнего финансирования при стратегии «выбора преимуществ» – на основе субъективной оценки, с использованием имеющихся альтернатив. Автором сформулированы пути решения основных проблем в бюджетном финансировании общественных потребностей: законодательное закрепление понятий «общественная потребность», «общественный интерес», «общественное благо», использование французского опыта заключения контрактов «Государство–регион», беспрекословное соблюдение бюджетной дисциплины, полноценное функционирование среднесрочного бюджетного планирования, изменение содержания и структуры паспортов бюджетных программ. Очерчен круг ключевых «узких мест» в процессе стратегического и тактического управления. Разработаны варианты определения приоритетности в финансировании общественных потребностей, подходы к определению стоимости общественных благ. Для оценки уровня удовлетворения общественных потребностей диссертантом освещен опыт Франции по оценке эффективности публичной деятельности в части определения уровня выполнения бюджетных программ и индикаторов прогресса общества. Сделаны выводы о возможностях их использования в Украине. Автором рассмотрен опыт Франции по управлению государственным долгом, сделан акцент на важности его использования в Украине. С учетом проблем хронической нехватки бюджетных средств, значительных размеров государственного долга и дефицита рассмотрены альтернативные источники их финансирования.

Ключевые слова: потребности, общественные потребности, финансирование общественных потребностей, удовлетворение общественных потребностей, расходы бюджета, исполнение бюджета, общественный интерес, общественные блага.

ABSTRACT

Aleksieieva N. I. The financing of public needs: the European experience and Ukrainian prospects. – Manuscript.

The dissertation for obtaining of scientific degree of a candidate of economics in specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Kyiv, 2017.

The paper reveals the theoretical approaches to the interpretation of the concept of «need» through its definition in the narrow and broad sense. The author's understanding of the concepts of «public need», «public interest» was formulated, their characteristics were highlighted. A system of criteria of needs and public needs was developed. Three phases of the process of the satisfaction of public needs were distinguished and systematized. The author defined the role of the state in each of these phases in the light of social contract theory. A study of the advantages and disadvantages of options for public needs financing alternative to government was held using an example of France. The practices of strategic, medium-term planning, and annual budgets approval in France were examined. The problems of debt finance in France were studied. The author defined the conditions of the satisfaction, saturation of public needs. Dissertator proposed the approaches to evaluation

of public needs' level of satisfaction. The author formulated solutions to the problems in the budget financing of public needs. The scope of the key "bottlenecks" in the process of strategic and tactical management was set. Versions of prioritizing in the public needs financing, approaches to determining the value of public goods were developed. To assess the level of satisfaction of public needs dissertator clarified the French experience in evaluation of the effectiveness of public action regarding determination of the implementation level of budget programs and social progress indicators. The author revealed the French experience in the public debt management, substantiated the importance of its use in Ukraine. In light of the problems of chronic budget shortfalls, alternative sources of financing were considered.

Keywords: needs, public needs, the financing of public needs, the satisfaction of public needs, budget expenditures, budget execution, public interest, public goods.